
**Керівники методичних об'єднань
учителів предметів (інтегрованих курсів)
освітніх галузей
«Суспільствознавство»,
«Громадянська та історична освіта»**

Покликання для реєстрації:
<https://forms.gle/ruhLHZu1Kp9HTbKx9>

Матеріали для навчання в 5 класі

Для реалізації громадянської та історичної освітньої галузі Державного стандарту різними авторськими колективами створено 11 модельних навчальних програм, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

URL: <https://ippo.if.ua/predmety/istoriya/index.php?r=site/anot&id=542>

Оскільки всі модельні навчальні програми для 5 (5-6) класів є авторськими, то їхні підходи втілюються в авторських підручниках та додаткових навчально-методичних матеріалах. Вільний доступ до цих матеріалів відкрито на офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» у рубриці «Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи».

URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1mC99CMln4MEbhW_G4v62ptgK8i0MpJAv/edit#gid=795922471

Особливості оцінювання в 5 класі

Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти / наказ Міністерства освіти і науки України 01 квітня 2022 р. № 289

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне.

Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12.

За рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити адаптаційний період впродовж якого не здійснюється поточне та тематичне оцінювання

Формувальне (поточне формувальне) оцінювання, окрім рівневого або бального може здійснюватися у формі самооцінювання, взаємооцінювання учнів, оцінювання вчителем із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостереження вчителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учнів тощо).

Основною ланкою в системі контролю у закладах загальної середньої освіти є поточний контроль, що проводиться систематично з метою встановлення рівнів опанування навчального матеріалу та здійснення корегування щодо застосовуваних технологій навчання.

Тематичне оцінювання пропонується здійснювати на основі поточного оцінювання із урахуванням проведених діагностичних (контрольних) робіт, або без проведення подібних робіт залежно від специфіки навчального предмета. Під час виставлення тематичного бала результати перевірки робочих зошитів, як правило, не враховуються

Семестрове оцінювання може здійснюватися за результатами контролю груп загальних результатів відображених у Свідоцтві досягнень. Семестровий контроль проводиться з метою перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу в обсязі навчальних тем, розділів і підтвердження результатів поточних оцінок, отриманих учнями раніше. Завдання для проведення семестрового контролю складаються на основі програми... Семестровий контроль може бути комплексним, проводиться у формі тестування тощо. Фіксація записів тематичного та семестрового оцінювання проводиться в окремій колонці без дати. Оцінка за семестр ставиться за результатами тематичного оцінювання та контролю груп загальних результатів.

Річне оцінювання здійснюється на підставі загальної оцінки результатів навчання за I та II семестри. Окремі види контрольних робіт, як правило, не проводяться.

Якщо рівень результатів навчання учня (учениці) визначити неможливо з якихось причин, у класному журналі та свідоцтві досягнень, таблиці навчальних досягнень роблять запис «не атестований(а) (н/а)»

Додаток 1
до методичних рекомендацій
щодо оцінювання
навчальних досягнень учнів
5-6 класів, які здобувають
освіту відповідно до нового
Державного стандарту
базової середньої освіти

СВІДОЦТВО ДОСЯГНЕНЬ

учня / учениці _____ класу

_____ навчальний рік

Характеристика навчальної діяльності*	Стан сформованості (сформовано/формується)
виявляє інтерес до навчання	
виявляє розуміння прочитаного	
висловлює власну думку	
критично та системно мислить	
логічно обґрунтовує власну позицію	
діє творчо	
виявляє ініціативу в процесі навчання	
конструктивно керує емоціями	
оцінює ризики	
самостійно приймає рішення	
розв'язує проблеми	
співпрацює з іншими	

Продовження додатку 1

Характеристика результатів навчальної діяльності

Навчальний предмет / інтегрований курс	Результати навчання	Рівень досягнення результатів навчання		
		I семестр	II семестр	Рік
Українська мова	Сприймає усну інформацію на слух / Аудіювання Усно взаємодіє та висловлюється / Говоріння			
	Сприймає письмові тексти / Читання Письмово взаємодіє та висловлюється / Письмо Загальна оцінка результатів навчання**			
Українська література	Сприймає усну інформацію на слух / Аудіювання Усно взаємодіє та висловлюється / Говоріння			
	Сприймає письмові тексти / Читання Письмово взаємодіє та висловлюється / Письмо Загальна оцінка результатів навчання**			
Зарубіжна література	Сприймає усну інформацію на слух / Аудіювання Усно взаємодіє та висловлюється / Говоріння			
	Сприймає письмові тексти / Читання Письмово взаємодіє та висловлюється / Письмо Загальна оцінка результатів навчання**			
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)	Сприймає усну інформацію на слух / Аудіювання Усно взаємодіє та висловлюється / Говоріння			
	Сприймає письмові тексти / Читання Письмово взаємодіє та висловлюється / Письмо			

	Виявляє самозарядність у побуті / освітньому процесі Загальна оцінка результатів навчання**				
Інформатика	Працює з інформацією, даними, моделями Створює інформаційні продукти Працює в цифровому середовищі Безпечно та відповідально використовує інформаційні технології Загальна оцінка результатів навчання**				
	Здоров'я, безпека та добробут (інтегрований курс)	Піклується про здоров'я Приймає рішення для безпеки Виявляє підприємливість і поводить етично Загальна оцінка результатів навчання**			
Етика / Курси морального спрямування ***	Поводиться етично Мислить критично Позитивно ставиться до себе та оточуючих Загальна оцінка результатів навчання**				
	Вступ до історії України та громадянської освіти / ***	Орієнтується в історичному часі й просторі Працює з інформацією історичного змісту Виявляє повагу до гідності людини та соціальну активність Загальна оцінка результатів навчання**			
Інтегрований курс «Мистецтво»/ курси за вибором художнього спрямування	Пізнає різні види мистецтва Працює з текстом Бере участь у творчій діяльності Загальна оцінка результатів навчання**				
Фізична культура	Розвиває особистісні якості у процесі фізичного виховання Володіє технікою фізичних вправ Здійснює фізкультурно-оздоровчу діяльність Загальна оцінка результатів навчання**				
	[назва міжгалузєвого інтегрованого курсу або курсу за вибором]				

Зміни та оновлення навчальних програм з історії

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 6 – 11 КЛАСИ

Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти

Затверджено та надано гриф

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698)

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf>

7 клас

- Додано: діяльність воєнно-торгових груп норманів-русів у Східній Європі. Осідання русів на Середньому Подніпров'ї і виникнення Києва. Слово «русь» (з малої літери, як спершу окреслення певної професії (людей відповідного заняття), згодом – політонім, і врешті – етнонім, збірний іменник)
- Про руське суспільство до кінця X ст. говорити не доводиться, оскільки в той час існують окремо слов'янські спільноти і групи русів. Слов'янське суспільство, на яке поширюється назва «русь», формується від рубежу X–XI ст.
- Схема історії Русі, за якою є «розквіт» (за Володимира і Ярослава), а далі – «занепад», є історично некоректною. За Володимира і Ярослава маємо лише початковий етап історії Русі (як держави, суспільства і культури), яка переживає сталий розвиток аж до монгольського завоювання.
- Повністю переглянута ідея роздробленості, що настає після періоду нібито централізації. Руська державність XI–XIII ст. перетворилася на поліцентричну

7 клас (продовження)

- Переглянута уся концепція розділу. Ідея про «Галицько-Волинську державу 1199-1340», свого часу ідеологічно важлива, є штучною і невідповідною критичному аналізу джерел. До монгольського завоювання Волинська і Галицька землі не становлять цілісної політичної системи, а навпаки – по різний бік барикад у князівських суперечностях. З 1240-х років волинські князі Романовичі залишилися одними із ключових претендентів на владу в обох цих землях. Притому що повноцінно реалізувати цю владу їм вдається лише на Волині та крайньому заході Галичини (Перемишль) через вимушену підлеглість монголам. Коронація Данила наприкінці 1253 р. не створила нової держави, але надала нової якості вже наявній. Данило Романович за статусом вирівнявся із наймогутнішим сусіднім кролем Угорщини Белою IV – суперником за Галицьку землю, увійшовши до когорти решти суверенів Європи під патронатом папи. Термін «королівство Русі» вживається в джерелах від середини XIII ст. У середині XIV ст. його нотують у джерелах у зв'язку з боротьбою за спадщину династії Романовичів. Термін «королівство Русі» існував до XV ст. та поступово зник із джерел із впровадженням Руського воєводства у межах королівства Польщі 1434 р.

7 клас (закінчення)

- Підкреслено особливості устрою Великого князівства Литовського як власності династії Гедиміновичів/Ягеллонів, що поєднувалася з принципом виборності великого князя.
- Відображено Кревську (1385 р.) та Городельську унії (1413 р.) як програмові акти унійного процесу між Литвою і Польщею, їхній вплив на руську політичну еліту, спроби Вітовта здобути корону: Луцький з'їзд монархів, українські землі в суперництві двох держав, Волинь під зверхністю Свидригайла, Поділля між двома державами, судово-адміністративну уніфікація українських земель у складі Польського королівства та поширення прав польської шляхти на землевласників колишнього Руського королівства.
- Показано шляхту як «політичний» стан у середньовічній державі, особливості складання шляхетського стану у Польському королівстві та Великому князівстві Литовському, права шляхти коштом влади короля, привілей Казимира 1447 року для землевласників Великого князівства Литовського, формування сейму як вищого законодавчого органу в Польському королівстві в кінці XV ст., шляхетський рух за реформування королівства та лідерство в ньому представників українських воєводств

8 клас

- Увиразнено устрій Речі Посполитої як «мішаної» монархії – республіки з обраним усією шляхтою монархом; обмеження влади короля договором (Генріхові артикули, «пакта конвента»); відсутність чиновницької вертикалі; брак виконавчої влади, що замінюється широким самоврядуванням; діяльність сеймиків та їхні функції.
- Схарактеризовано Люблінські привілеї як договір, їхній вплив на формування суб'єктності українських воєводств та творення концепції Русі як третього члена федерації Речі Посполитої. По новому описано суспільні, соціальні та економічні відносини, судочинство.
- По-новому розкрито релігійні питання: конфесійне розмаїття. Реформування католицької церкви та контрреформаційні тенденції в Речі Посполитій. Кризові явища у православній церкві в XVI ст.
- Про Берестейську унію як спробу православних ієрархів реформувати православну церкву та зробити її конкурентоспроможнішою поруч з католицькою; натомість форма унії порушувала фундаментальний принцип віротерпимості, закріплений законодавчо, що викликало спротив як православних, так протестантів і католиків

8 клас (продовження)

- Увиразнено формування козацького стану. Відображено козаків як вихідців із різних станів із різною політичною культурою, цінностями та різними життєвими стратегіями.
- Включено козаків у боротьбу за відновлення прав православної церкви.
- Розкрито козацтво як частину річпосполитського світу; вплив шляхетської політичної культури на козацтво (спроби долучитися до виборів короля, скажімо).
- По-новому представлено еволюцію вчинків Богдана Хмельницького: від повстання за станові права до війни за суверенну державу; Хмельниччина - революція, що змінила на завойованій козаками території політичний стан; мала соціальні причини, підсилені риторикою захисту православної віри (було характерно для соціальних виступів тодішньої Європи).
- Розділ, що стосується «Руїни» відображено як продовження війни за суверенітет козацької держави. Також відображено прагнення Московії позбавити українську державу навіть автономних прав

8 клас (закінчення)

- Окремий розділ визначено для устрою козацької держави, зокрема моделі і структурі: території, устрою, війську, судочинству. Відображено соціальні групи в середовищі козацтва: козацьку шляхту; особливості козацького господарювання; міста і міщанство; трансформацію магдебурзького права.
- По-новому відображено такі змістові одиниці: 1. Ранньомодерні імперії Східної Європи та політичний статус України як Гетьманщини, як частини Речі Посполитої. Реколонізація українських земель і ліквідація правобережного козацтва. 2. Конфесійне питання як привід для Російської імперії втрутитись у політичне життя Речі Посполитої («Коліївщина»). Греко-католицька церква як ресурс української ідентичності. Політична культура козацької шляхти та «Історія русів» як її квінтесенція. 3. Українські території як вузол протиріч між Російською та Османською імперіями. Становище Кримського ханства і його анексія Російською імперією. Колонізація Росією Півдня України. 4. Закарпатські русини в загонах опришків і куруців. Руси-українці під владою молдавських господарів. 5. Поділи Речі Посполитої. Зміни у становищі західноукраїнських земель та Правобережної України

9 клас

- Оновлено і структуровано зміст вступного розділу. Наголошено на зв'язку української історії із загальноєвропейськими подіями, сфокусовано увагу на характері XIX століття як доби модернізації та національних рухів.
- Розширено проблематику, пов'язану з розвитком українського національного руху в умовах централізаторської політики російської імперської влади. Імперська «теорія офіційної народності» («православ'я – самодержавство – народність»).
- Увагу сфокусовано на особливостях українського руху в монархії Габсбургів, сутності подій «Весни народів».
- Конкретизовано сюжети, пов'язані з повсякденним життям. Наголошено на множинності завдань, які імперська влада покладала на університети і загалом навчальні заклади. Акцентовано на націєтворчій ролі літературних та історичних праць. Запропоновано розглядати культурно-мистецькі течії класицизму і романтизму в контексті розвитку національного руху. Включено сюжет про національно-культурне життя на теренах України поляків, росіян, євреїв, німців, кримських татар.

9 клас (продовження і закінчення)

- Наголошено на модернізаційних змінах, які проявили себе в економічній, соціальній і політичній сферах життя. Розбудовано сюжет про розвиток українського національного руху та реакцію на нього російської громадськості та імперської влади. Виділено сюжет про польський, єврейський та кримськотатарський рухи в Україні.
- Наголос зроблено на можливостях для розвитку українського руху, які з'явилися в Галичині й на Буковині після запровадження в Габсбурзькій монархії конституційно-парламентського устрою і децентралізації імперії. Включено сюжети про реалізацію українцями концепції «органічної праці», зусилля інтелігенції щодо подолання імперських кордонів і досягнення національної єдності України.
- Увиразнено напрями модернізаційних змін, які виявилися на початку ХХ ст. Наголошено на політичному етапі національного руху, модерній національній свідомості, формуванні самостійницької течії, національній консолідації українців та реакції на це імперської влади.
- Тематику повсякдення розширено так, щоби показати вплив модернізації на життя людини. Повсякденність показано як сферу історії, яку безпосередньо переживають всі і кожен

10 клас

- У зміст повторення включено сюжет про формування модерної української нації.
- Уточнено назви військово-політичних союзів, події – «Брусилівський прорив»: повернуто її первісну назву. Початково російський наступ у 1916 р. називали Луцьким проривом. Включено сюжети про зміст і роль пропаганди протиборчих сторін, побут і стратегії виживання цивільного населення, увиразнено суть і прояви національної політики Російської імперії.
- Наголошено реалізацію основної мети Української революції – утворення Української Народної Республіки. Уточнено, повернуто первісну назву першої радянської/советської республіки в Україні (більшовицька республіка, проголошена на протигагу Українській Народній Республіці під проводом Центральної Ради, мала назву Українська Народна Республіка Радянська).
- Включено сюжет про попередній мирний договір Української держави з Російською Соціалістичною Федеративною Радянською Республікою (РСФРР); конкретизовано, доповнено зміст сюжетів, пов'язаних із темами: силового приєднання України збройними силами РСФРР до ареалу радянської влади, особливостями міжетнічних взаємин; національною політикою УНР; повсякденням; специфікою змін у свідомості українського суспільства; уроками Української революції та боротьби за державність

10 клас (продовження і закінчення)

- Зроблено наголос на СРСР як державі імперського типу (типологія – тоталітарна імперія). Закладено основу для послідовного проведення думки про імперський устрій СРСР. Змістовну частину уточнено і доповнено сюжетами: про роль іноземної допомоги в подоланні наслідків масового голоду 1921–1923 рр.; особливості статусу УСРР у складі СРСР як залежної території, присвоєння союзним центром суверенітету України; про голод 1928–1929 років, який став наслідком свідомих дій радянської влади, її голодотворної політики; спротиві українського суспільства сталінській політиці; прояви національної свідомості, антиімперські, антиколоніальні настрої в УСРР; посилення у 1930-ті рр. російської експансії в сферах освіти, науки, культури.
- Увиразнено роль еміграційного уряду Української Народної Республіки.
- Доповнено сюжети про депортації німців та інших народів з території України; уточнено зміст, особливості застосування стосовно історії України понять «колаборація», «співпраця з окупаційним режимом»; наголошено геноцидну сутність сталінського злочину – депортації кримськотатарського народу.

11 клас

- Конкретизовано, уточнено, доповнено зміст програми сюжетами про депортацію за «обміном населення» між УРСР та Польською Народною Республікою; посилення проявів «культу особи» Йосифа Сталіна; особливості державної пропаганди, з наголосом на кампаніях ідеологічної боротьби проти «українських буржуазних націоналістів» і «безрідних космополітів».
- Зміст конкретизовано, доповнено сюжетами про повстання українців у таборах ГУЛАГу, суперечливість процесу реабілітації; особливості соціально-економічної інтеграції Кримського півострова з Україною; продовження політики російщення в умовах десталінізації.
- Конкретизовано, доповнено зміст сюжетами про «неосталінізм», посилення репресій проти української інтелігенції, єврейський національний рух в Україні, український спорт, особливості державної пропаганди, феномен радянського/советського повсякдення і етносоціальні зміни в УРСР/УСРР, зміни в суспільній свідомості.
- Продовжено формування наскрізних змістовних ліній про СРСР як тоталітарну імперію та статус в ній УРСР як залежної території; особливості суспільних настроїв

11 клас (продовження і закінчення)

- Змінено назву розділу з наголосом на закономірності процесу розпаду СРСР як імперії та відродження державної незалежності України.
- Додано сюжет про спроби союзної влади зупинити процеси демократизації і розпаду СРСР/СССР; про повсякдення, закономірність розпаду СРСР, міжнародне визнання України і внесок діаспори у відновлення державної незалежності України.
- Відтворено хронологічну послідовність подій російсько-української війни; зроблено наголоси на використанні Російською Федерацією продовольства як зброї; особливостях російської пропаганди як інструменту війни і геноциду; засобах протистояння України російській дезінформації; дипломатичній боротьбі України; міжнародній підтримці. Включено доктрину «руського міра», яка розуміється як неоімперська геополітична та ідеологічна теорія в Російській Федерації у період путінізму, що спрямована на реімперіалізацію; додані поняття «злочин агресії» «рашизм», «російсько-українська війна», «руській мір», «статус кандидата на членство в ЄС», «томос»; увиразнено теми здійснення Російською Федерацією злочину геноциду в Україні; консолідації української політичної нації в спротиві агресії

Деякі нюанси організації навчання

Значну увагу у 2022/2023 навальному році слід приділити посиленню національно-патріотичного компонента в предметах (інтегрованих курсах) усіх освітніх галузей.

У календарно-тематичному плануванні на початку навчального року необхідно визначити достатню кількість навчального часу для повторення і проведення діагностування результатів навчання за попередній рік.

Для реалізації варіативної складової навчальних планів на підставі рішення педагогічної ради заклад освіти може використовувати в освітньому процесі навчальні програми факультативів та курсів за вибором, які раніше мали відповідний гриф МОН і були включені до Переліків навчальної літератури та навчальних програм у попередні роки.

Перелік навчальної літератури та навчальних програм, що мають грифи МОНУ доступний на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»: [Перелік навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, для використання в освітньому процесі у 5-11 класах закладів загальної середньої освіти - Google Таблиці](#)